

GELENEKSEL NAKIŞ TEKNİĞİNİN GÜNCEL SANATA YANSIMASI

Gülşen Şefika BERBER¹

Sevim Tuğba ARABALI KOŞAR²

Mine DEĞİRMENCI AYDIN³

1 Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksek Okulu Moda Tasarımı Bölümü, gulsennberber@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1428-9138

2 Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, tkosar@cu.edu.tr, 000-0003-1320-5649

3 Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü, minedeimenci@gmail.com, 0000-0001-6652-6601

Şefika Berber, Gülşen. Arabalı Koşar, Sevim Tuğba. Değirmenci Aydın, Mine. "Geleneksel Nakış Tekniğinin Güncel Sanata Yansımaları". idil, 75 (2020 Kasım): s. 1695-1704. doi: 10.7816/idil-09-75-06

ÖZ

Bu araştırmada, geleneksel nakış tekniklerinin kumaşa alternatif yüzeylerde kullanımının sanatsal mecralarda yer edinme serüveni aktarılmaktadır. Sanatsal üretimlerini ortaya koyarken hazır nesne yüzeylerini ve bedenini kullanan, teknik olarak geleneksel nakış tekniklerine yönelen belli başlı beş sanatçı araştırmanın ana çerçevesini oluşturmaktadır. Hazır nesnelerinin kullanımı, sanatta ilk olarak 20. yüzyılın başında kolaj ve asamblaj uygulamaları olarak karşımıza çıkarken; temellerinin 1920'lerde, Duchamp'ın hazır nesnesine dayandığını söylemek mümkündür. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren bu nesnelerin sanatçılar tarafından kavramsal boyutta ele alındığı izlenmektedir. Yine 60'lı yıllar, sanatta beden ve ona dair her şeyin ilgi gördüğü bir dönem olmuştur. Beden, dolaysız ve gerçek bir alan olarak özellikle performans sanatında kullanılagelmıştır. Sanatta çağdaş uygulama biçimleri; yeni kavramları keşfetmek, aynı zamanda da geleneksel ile güncel arasında köprü kurarak gerçekleştirilebilmektedir. İncelenen sanatçılarda, ürettikleri sanat nesnelerinin sanat ve zanaat arasındaki ince çizgiyi, geleneksel olmayan hazır nesnelerle ve bedenleri ile geleneksel nakış işleminin temel tekniklerini kullanarak yeni ifade biçimleriyle ele aldıkları görülmektedir. Geleneksel nakış tekniğini hazır nesnelerin üzerinde ve bedenlerinde güncel sanata taşıyan sanatçılar irdelendiğinde, üretim süreçlerinde feminizm, kiç, sürdürülebilirlik, beden sanatı ve performans sanatı gibi kavramlar ve yaklaşımlar ekseninde kendi kavramsal çerçevelerini ele aldıkları görülmektedir. Bu amaçla, sanatçıların teknikleri, yöntemleri ve yaklaşımları araştırılarak, beslendiği sanat pratikleri ve geleneksel yapımların alternatif yüzeylerdeki kullanım amaçlarına değinilerek, her biri yeni yaşam alanına dönüşen sanatsal çıktılarının kavramsal mesajları yorumlanmaya çalışılacaktır. Bu makale, sanat ve zanaat arasındaki sınırlı diyalogun sanatçılar tarafından nasıl aşıldığına, malzeme ve tekniğin alternatif yüzeylerdeki kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel nakış, güncel sanat, Feminizm, beden sanatı, sürdürülebilirlik, kiç

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Ağustos 2020

Düzeltilme: 2 Ekim 2020

Kabul: 9 Ekim 2020

© 2020 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Sanat ve zanaat, gerek tanımları gerekse uygulama alanları olarak farklı üretim biçimlerine sahip kavramlardır. Sanat; ifade temelli, yaratıcı bir eylem iken zanaat; geleneksel, ustalık gerektiren ve tekrarlanabilir bir eylemdir. Zanaat üretilen nesnenin malzeme, teknik ve işlevsel özellikleri ile sınırlıdır (İhatsu,2002:60). Bu değerlendirmeler sonucunda zanaat, sanatın dışında tutulmuştur. Zanaat temelli sanat ile fikir temelli sanat arasındaki boşluk giderek daha karmaşık hale gelmiş, geleneksel teknikler ve materyallerin yanı sıra yeni ifade biçimleri ortaya çıkmıştır.

Sanat ve zanaat kategorileri ve hiyerarşisi toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Kimi kültürlerde zanaat çoğunlukla geleneksel temelli malzemelerle sanatsal kaygı gütmekten yapılrken, kimi kültürlerde ise estetik kaygıların ön planda olması fikri ile üretim yapılmaktadır. 20. yüzyılda Arts and Crafts ile birlikte zanaat, işlevselliğin ve geleneğin geleneksel sınırlarını aşmaya başlamış, sanatın yansıttığı geniş bir malzeme, medya ve teknoloji yelpazesinin ne olduğunu ve nasıl tanımlandığını çözmeye çalışmıştır. Zanaat ve sanat arasındaki sınırların erimesiyle birlikte, tekstil alanında tekstil sanatı, lif sanatı, yumuşak heykel, kavramsal sanat gibi çağdaş sanat türleri ortaya çıkmıştır. Gelenekselden ilham alan sanat, geleneklerle ve kültürel sembollerle oynayabilir, ortak algıları yıkabilir ve metaforik nesneler yaratabilir hale gelmiştir.

Günümüz sanat pratiklerinde içerik ve konu, sanat malzemeleri ve teknik birlikte harmanlanmaktadır. Bu nedenle, sanatçının düşüncesini iletmek için bir kavrama, bu kavramı oluşturmak içinde malzeme ve tekniğe ihtiyacı doğmaktadır. Bu bağlamda; güncel sanatçılar eserlerinde, maddeden bağlama ve temsilden de sunuma geçişi toplumsal alan ve söylem mekânının bir sentezi olarak görmektedirler. Sanat ve zanaatın arasına sınır koymayan bir yaklaşımı kabul ederek, nesnelerin söylemlerinin neler olduğunu izleyenlere bırakmayı tercih etmektedirler. Geçmişte sanat için düşünülmeyen malzemeler, güncelde yorumlanarak izleyicide merak ve şaşkınlık duygularını perçinlemiştir. (Bulut, 2018:70), 21. yüzyılda güncel sanat anlayışının Akay'a göre daha çok deneysel olduğunu aktarmakta, bunun yanı sıra güncel sanat malzemeleriyle yapılan bir refleksiyon olduğunu ve sanatçının artık kavramlarla değil malzemelerle de düşünebildiğini belirtmektedir. Bundan dolayı güncel sanat içinde boya ve desenin yanı sıra fotoğraf, dijital çalışmalar, videolar, da yer almaktadır. Günümüzde plastik dilin çeşitlenmesi ile geleneksel uygulamalar güncele taşınıp yorumlanmış ve çağın getirdiği teknolojik imkânlarla sanatçının kişisel tekniğini oluşturması sağlanmıştır.

Bununla birlikte 21. yüzyıldaki birçok sanatçı, zanaat temelli çeşitli teknikler ve malzemelerle özgün ve yaratıcı eserler üretmektedir. Bu çalışmada seçilen sanatçıların kavramsal yaklaşımları, geçmiş-güncel sorgulamaları üzerinden, eril-dişil sorgulamalarla güncelliğini kaybetmeyen feminizm üzerinden, estetik kavramının yeniden tartışmaya açılmasını kiç kavramı üzerinden, global kirlenmeye maruz kalan evrenimiz için atık/hazır nesnenin sanatsal yorumları vb. sürdürülebilirlik üzerinden, aynı zamanda beden ve performans sanatı üzerinden ele alınmıştır. Güncel sanatta kumaşa alternatif yüzeyler üzerine, tekstil malzemeleri ve nakış tekniklerinin kullanımına dair bilgilerin araştırıldığı bu çalışma, ele alınan sanatçıların yaklaşımlarıyla, sanat ve zanaat arasındaki sınırların nasıl eridiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

1) Geleneksel Bir Teknik Olarak Nakış

Günümüzde yaşayan ve zengin bir kaynağa sahip olan nakış, antik çağlardan bu yana yüzyıllardır varlığını korumakta, toplumların yaşayış biçimlerini, estetik değerlerini ve kültürlerini yansıtmaktadır. (Amoroso Leslie, 2007, s. XV; Dickerson, 2013, s. 10).(Keser, 2016:170) Yaklaşık olarak M.Ö 6500 yılına tarihlendirilen en eski iğne işinin İsrail'de, M.Ö 4200 olarak tarihlendirilen daha yakın tarihli bir diğer iğne işinin de Danimarka'da bulunduğunu, dolayısıyla boyanın, kilin, taşın ve kemiğin bir sanat materyali olarak kullanılmasının ardından iplik ve iğnenin yani iğne işinin de insanın ifadesinde önemli bir rol oynadığını söylemenin mümkün olduğunu aktarmaktadır. Nakışın asıl karakterini, goblen olarak adlandırılan biçimiyle, Ortaçağ'da bulunduğunu söylemektedir.

Tarih boyunca nakış için birçok farklı türde kumaş (keten, pamuk, ipek ve yün) ve iplik kullanılmıştır. Pamuk parçaları üzerine yapılmış ilk örnekler M.Ö. 2000 yıllarına Hindistan'a aittir. Çin'de MÖ 3000 yıllarında başladığı ve 4. yüzyılda çok güzel ipekli nakışlar üretildiğinden bahsedilmektedir(Leslie, 2007). Nakış için kullanılan zemin kumaşın, üretildiği coğrafi bölgeye göre belirlendiği düşünülmektedir. Antik örneklerle bakıldığında, genellikle pamuk ve keten kumaş kullanımına rastlanmakta, bu konuda çok fazla tarihsel bilgi edinilememektedir.

**Görsel 1: Soldan sağa: Başörtüsü, 18-19 yüzyıllar
Cezayir nakışı, keten kumaş üzerine altın ve ipek ipliklerle
işlenmiş nakış örneği, Örtü, 17. yüzyıl ipek kadife kumaş
üzerine altın ve gümüş metal ipliklerle işlenmiş nakış**

Nakış, dikiş eyleminin keşfinden sonra süsleme amaçlı ortaya çıkmıştır. 3. yüzyıldan itibaren kullanılan bu teknik (Labarge, 1999:83) aktardığı üzere; 12. yüzyıldan, 15. yüzyıla kadar bir prestij sembolü olarak kullanılmıştır. Kadife vb. kumaşlar üzerine altın ve gümüş ipliklerin yanı sıra çeşitli değerli taşlar ve incilerin de kullanımına rastlandığı belirtilmektedir. (Görsel-1). 17. yüzyılda ise özellikle Fransa’da en parlak devrini yaşayan nakış, koltuk yüzlerine, duvar süslemelerine uygulanmış ve bir sanat mertebesine varırılmıştır (Tuna, 1997:3).

Bazı kaynaklardaki tanımları ile nakış;

“1.Bugünkü bezeme ve resim kavramlarının her ikisini de içeren anlama sahip Osmanlıca sözcüktür. Hem minyatür gibi figüratif, hem de duvar ve tavan bezemeleri gibi figüratif ya da non-figüratif her türden iki boyutlu, renkli sanat yapıtına verilen addır. 2. Sonraları, kumaş üzerine renkli ipliklerle yapılan süslemeye de nakış denilmeye başlanmıştır. Çağdaş Türkçe ’de artık yalnızca bu son anlamda kullanılmaktadır” (Sözen, Tanyeli, 2007:170). Genel Türkçe sözlükte (Url 1); “genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma, sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi ince iş”

olarak tanımlanmaktadır.

Cinsiyetçi bir yaklaşımla uzun yıllar “kadın işi” olarak nitelendirilen ve üretim biçiminden kaynaklı, yıllarca dişil bir yükleme yapılarak söz edilen zanaat temelli nakış, Art’s and Craft hareketinin kurucusu olan tekstil tasarımcısı William Morris’in bu cinsiyetçi algıyı değiştirmek için tekstil ürünlerini süslemesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. El yapımı ürünleri yüceltmek ve zanaatı yeniden canlandırmak amacıyla kurduğu nakış atölyelerinde ev tekstili (duvar halısı, perde, yastık kılıfı, nevresim vb.) ürünlerini nakışlar ile bezemiştir. Nakış üretimleriyle ve zanaatın yücelmesini sağladığı devrimsel sanat hareketi ile bu tanımlamanın değiştiği görülmektedir. Morris’in yaptığı nakışlar büyük desenli, canlı renklerden oluşan gösterişli ve göz alıcı ürünlerdir. Aslında Morris’in nakış aracı ederek ulaşmak istediği hedef; Orta çağ zenginliği ve ihtişamına gönderme yaparak o zamanları canlandırma isteği olmuştur (Mackaile, 1899:192).

Yıllar içerisinde gelişim ve değişim gösteren nakış, Sanayi Devrim’i ile birlikte 1960’lı yıllardan itibaren nakış makinasının teknoloji temelli el üretiminden, seri üretime geçen bir sürece tanıklık etmiştir. 21. yüzyılda gelişen teknoloji ile birlikte artık her boyutta ve biçimde desenin üretiminin yapıldığı görülmektedir (Barışta, 2001:43). Makine işlemlerinin daha hızlı olmasından dolayı, el ile üretimin daha çok tercih edildiğini belirtmektedir.

Nakışın bir sanat formu olarak takdir ve teşvik edilmesi, erken geleneksel örneklerden çağdaş formlara kadar bir görsel sanat malzemesi haline gelmesi Tracey Emin, Louis Bourgeois gibi 1960’lı yılların feminist sanatçıları tarafından kullanımı ile başlamıştır. Betterton(2002:23), Emin’in battaniyeleri ile Roszika Parker’ın etkileyici kitabı The Subversive Stitch’in (1984), son bölümünde, nakış işleminin 1970’lerin kadınlarının kurtuluş hareketi olarak tanımlandığını aktarmaktadır.

Nakış artık gelenekselin güncel taşıdığı bir araç olarak sanatta yerini almıştır. Hem malzeme hem de teknik açıdan dönemin anlatı yöntemlerinden beslenerek pek çok sanatçı tarafından yorumlanmıştır.

2) Güncel Sanat Pratiklerinde Nakışın Yansımaları ve Örnek Sanatçılar

1960’lı yıllarda ortaya çıkan sanat yaklaşımları, sadece biçimciliğe bir tepki olmayıp kendinden önceki sanata

ilişkin kabulleri ve önermeleri sorgulayarak, bunlara alternatif teknikler ve malzemeler sunmuştur. Böylece sanatçının ve izleyicinin rolü yeniden biçimlendirilmiş, sanatın ve sanat yapıtının tanımını genişletilmiştir(Koşar,2007:2040). Güncel sanatta malzeme dağarcığının genişlemesi sanatçılara sınırsız olanaklar sunmuştur. Sanatçılar disiplinlerarası yaklaşımlarla yeni söylemler ve teknikler geliştirmiştir. Geleneksel teknikleri yeniden ele alan sanatçılar, çeşitli mecralarda özgün üretimler ortaya koymuşlardır. Farklı disiplinlerde karşımıza çıkan tekstil alanına ait malzemelerin ve tekniklerin kullanım örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Sürekli arayış içinde olan sanatçılar için geleneksel ve güncel birlikteliğinin kullanımı ilgi çekici olmuştur. Bu birliktelik günümüzde farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Malzeme ve tekniği sabit tutarak sergileme yaklaşımında farklılığa gidilebildiği gibi, farklı yüzey değişkenlerinin kullanımı ile malzeme ve tekniklerde değişiklik yapılabilmektedir(Görsel 2).

Görsel 2: Lin Tianmiao, "Badges", 2011, beyaz ipek, renkli ipek iplik, metal nakış kasnağı, Galerie Lelong, New York

Buradan hareketle bu bölümde geleneksel bir teknik olan nakışın beş güncel sanatçı özelinde onların yaklaşımlarıyla dönüşen ve kendine yeni bir dil oluşturan eklektik yapısı incelenmiştir. 1977 yılında dünyaya gelen Litvanyalı Severija Incirauskaite Kriauneviciene, geleneksel bir teknik olan nakışı güncel yorumlarıyla sanatta, yeniden üretim noktasında içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Ayrıca Vilnius Sanat akademisinde tekstil bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sanatçı eserlerini yüzeyden üç boyuta taşıırken katı yüzeyleri tercih etmiştir. Bu da onu metal malzemelere yöneltmiştir. Gündelik yaşam ve çevreden ilham alan sanatçı, çalışmalarındaki günlük yaşamdan nesneleri olağanüstü bir hale getirir. İşlevlerini yitirmiş faydalı nesneleri sanat nesnesine dönüştürür. Böylelikle bize farklı anlatılar sunar. Sanatçı, insanların genellikle düğün ve egzotik seyahatler gibi durumların hayatlarındaki en önemli şey olduğunu zannettiklerini fakat bu düşüncenin aksine günlük yaşamın tüm hayatımızı birleştirdiği için daha önemli olduğunu ifade eder.

Görsel 3: Severija Incirauskaite Kriauneviciene, 2016

Sanatçı kova, kürek, mutfak gereçleri, araba vb. işlevini yitirmiş, özellikle metal tabanlı nesnelerin yüzeylerine delikler açmak suretiyle, malzemenin dokusuna uygun renkteki iplik seçimiyle, nakış tekniğini geleneksel yaklaşımdan uzaklaştırarak uygular. Seçmiş olduğu ipliklerin cinsi genellikle doğal malzemelerden oluşmaktadır. İplik renk seçimlerinde ise, metalin paslı olup olmamasına göre daha canlı ya da daha mat olarak değişkenlik gösterir. Bu yaklaşım unutulmuş hazır nesneleri yeniden bağlamsallaştırır ve izleyici için tarihe yeni bir bakış açısı sunar (Görsel 3-4-5). Sanatçı, çoğu insan için önemsiz ayrıntılar olan şeylerden zevk aldığını, sıradan bir insanın ve onun hayatının sıradan parçalarını işlerinde kullanmanın sanatsal üretimlerinde son derece önemli olduğunu söyler. Sanatında popüler kültür parçalarını ve sözde kiç'i kullandığından yeni bir bağlam ortaya koyar. Bu yaklaşımın kendisinin kişisel deneyimi ve bakış açısı noktasında yaratım sürecine yardımcı olduğunu dile getirir (Url 2).

Görsel 4’de görüldüğü üzere, geleneksel sanat hiyerarşilerini yıkmak üzere buluntu nesneler üzerine oluşturduğu nakışların desenlerini çeşitli hobi dergilerinden toplar. Sanatçı, yıkılan hiyerarşiyle sanatı insanlara yaklaştırmaya çalıştığını dile getirir. Bu sebeple profesyonel sanatta popüler zanaat tekniklerini kullanır. “City and Village” ya da “Autumn” gibi koleksiyonlarında köy ve kent kültürü arasındaki kesişme noktalarını bulmaya çalıştığını, Nakış ve kanaviçenin, yerel kültür için bir özellik taşıdığı noktasına vurgu yapar(Url3).

Görsel 5’te görülen çalışmada sanatçı Litvanya’da trafik kazalarındaki istatistiksel verilere dayanarak kaza sayılarının yüksek olması sebebiyle farkındalık yaratmak amacıyla güncel bir meseleye dikkat çeker. Ölümcül kaza yerlerine sanatçının yaşadığı ülkede plastik çiçek bırakma geleneği vardır. Bu durumun Sanatçının çiçek motiflerini kullandığı çalışmalarını içerik anlamında desteklediğini söyleyebiliriz. Sanatçının nesneler üzerinde kullandığı işlemler dekor ya da süsleme amaçlı değildir. Farklı nesneler üzerinde yerini alan bu öğeler izleyiciye farklı mesajlar ileterek farklı bir hikaye anlatır. Nakışlar süs unsuru değil yapıtın bir parçasıdır artık. Sanat, tasarım ve moda eğitimi alan İngiliz sanatçı Eliza Bennett Midlands çalışmalarında Feminist bir söylemle hareket eder. Feminist sanatçıların tarihsel süreçte minör olarak görülen ve kadınların üretimiyle özdeşleştirilen el sanatlarına yönelmeleri, dikiş nakış örgü gibi geleneksel tekniklere bilinçli olarak başvurmaları resim ve heykelin modernist süreçteki geçerli ifade biçimlerinin ötesine uzanan bir yöntem dağarcığının gelişmesinin yolunu açmıştır(Antmen, 2008:243). Nakışı kullandığı üretimlerinden kendi derisini bir tuval gibi kullanarak avucunun içine beyaz, pembe mor ve kırmızı renklerinde nakış iplikleriyle bir yarayı andıracak şekilde derisinin dış katmanını gevşek bir şekilde teyeller. Oldukça yıpranmış bu görünüm “bir kadının işi asla bitmez” düşüncesine vurgu yapar(Görsel 6). Kadının işi hafif, kolay olur diyen eril yaklaşıma meydan okur. Kadınlara yönelik cinsiyete özgü olduğu düşünülen temizlik, yemek ve çocuk bakımı gibi düşük gelirli işlere dikkat çekerken yoğun emek gerektiren işlerin etkilerini kayıt altına

almayı hedeflediğini söyler (Url 4).

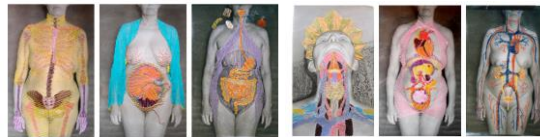
Görsel 6: Eliza Bennett Midlands, "A Woman's Work Is Never Done", 2014. Dikiş ipliği, nakış tekniği

Nakış sanatçıları çalışmalarında kullanan sanatçılardan biri de Nicoletta Darita De La Brown'dur. MICA'da Community Arts Graduate Programında MFA'da öğretim üyesi olan Amerikalı sanatçı heykel, enstalasyon, performans sanatçısı vb. çeşitli mecralarda üretim yapan disiplinlerarası çalışan üretken bir sanatçıdır. Yaratım sürecinde doğa, bilim, felsefe ve eski ruhsal ritüellerden ilham alır. Nakış, döküm, simya, biriktirme ve yeni medya tekniklerini kullandığı çalışmalarında anıları yakalamayı ve anları kolaylaştırmayı hedefler. İnsanlıkla bağlantı kurma ve genel olarak insanlığın iyileştirilmesi üzerine kafa yorar. Onun için sanat umut demektir. Bir iyileştirici olarak çalışan sanatçı kendini önemseme, sanata dayalı iyileştirme deneyimleri, farkındalık hareketi etkinlikleri, bütünlük ve sağlıklı yaşam modelleriyle iyileştirme amaçlı çalışmalar üretir. 2012 yılında sanat etkinlikleri yoluyla travmalardan kurtulmayı amaçlayan "Art Antidote" bu çalışmalardan biridir. Enstalasyonuyla gençlerin depresyonla savaşmalarına yardımcı olmaya çalışır. Her şeyin birbirine bağlı olduğu kolektif birlik duygusuyla hareket eder.

Görsel 7: Nicoletta Darita de la Brown "El Barrio Bodega", 2013, poşet ve nakış ipliği, nakış tekniği.

Görsel 7'de görülen "El Barrio Bodega" ismini verdiği Bodega çanta serisinde sıradan ve atılmış olanı yüceltmek için nakış aracılığıyla dönüşüme uğrattır. Bu poşetleri büyüdüğü mahallenin kültürel bir sembolü olarak kullanılır. İzleyiciyi değerli ve değersiz konusunda yeniden düşünmeye sevk ederken iki dünyayı çarpıştırmaktan keyif aldığını dile getirir (Url 5). Nakış tekniğini sanatında kullanan bir diğer 1936 doğumlu Amerikalı sanatçı da Pinky Bass'tır. Aslında bir fotoğraf sanatçısı olan Bass, 1990'larda kanser hastası olan kız kardeşinin yanında kaldığı trajik bir deneyime dönüşen süreçte, insan bedeni üzerine düşünmeye başlar. İnsan bedenindeki çizgilerin ve damarların karmaşık yapısını inceler (Görsel 8). Bedenin karmaşık, gizemli yapısı onun sanatında, içerde saklı olanın dışavurumu şeklinde fotoğraf yüzeyinde nakışlara dönüşür. Beş yıl vakit geçirdiği Mexico City'deki Frida Kahlo müzesini inceler ve Kahlo'nun çalışmalarının kendisine ilham verdiği ve sınırlarını zorlaması noktasında ufuk açıcı bir katkısı olduğunu dile getirir(Url 6).

Görsel 8: Pinky Bass, "Contemplating my internal organs", fotoğraf ve nakış ipliği, 2002-2005

Philadelphia'lı sanatçı Matthew Cox tıbbi röntgenler üzerine nakış tekniğini kullanarak sanatsal üretimler yapar. Cox'a göre; sosyal olarak kadınsı bir eylem olan dikiş iyileştirici bir anlam içerir. Ancak röntgenin eril ve duygusuz bir etkisi vardır. Doğal bir malzeme olan iple yapay bir plastik olan röntgen filmin zıtlığı çalışmalarının kavramsal çerçevesinde yer alır. Ona göre nakış antik, dekoratif ve zanaatkâr, röntgen filmleri ise çağdaş bir malzeme olup, estetikten yoksundur(Ur17). Buradan hareketle çalışmalarında bu zıtlıkla anlamsal bir bütünlük yakalar. Cox'un ışıklı sergileme yöntemi, röntgenin şeffaflığını destekleyerek yeni deneyimler için izleyiciye fırsat sunar(Görsel 9).

Görsel 9: soldan sağa, Mathew Cox, "Turned Head", röntgen filmi ve nakış ipliği nakış tekniği, Heartthrob , Snow White, röntgen filmi ve nakış ipliği nakış tekniği, 2012, Packery gallery'den sergi görünümü

Sonuç

Malzeme olarak tekstilin farklı açılımlarla sanatsal arenada yer almaya başlamasıyla birlikte sanatsal ve el sanatları kapsamında eserlerine ulaşılabilen başkahramanlar bulunurken, diğer yandan farklı sanat alanlarında tekstil malzeme ve tekniğini seçen kahramanlara da rastlamaktayız. Günümüzde farklı deneyimler, kültürler ve amaçlar aynı ifadeci araçların paylaşımında buluşabilmektedir. Tüm karşılıklı ilgi ve çıkarların bir araya gelmesine karşın böylesi bir çeşitlilik teknolojiyi, toplumsal ve insani değerleri, görsel biçimle birleştirmeye çalışmıştır (Koşar, 2007:2043). Tekstil malzemeleri ve geleneksel nakış tekniğinin alternatif yüzeylerde ifade edilme yöntemleri, seçilen beş sanatçının sanat eserlerinin temel bilgileri, ilham kaynakları, kavramsal yaklaşımları ele alınarak çözümlenmiştir. Sanatçılarla röportaj olanağı sağlanamadığı için, öncesinde yapılmış olan röportajlar dikkate alınarak literatür taraması yapılmıştır. Sanatçıların eserlerinde kullanılan malzemelerin, tekniklerin, ve kavramsal çerçevenin irdelenmesi sonucunda eserlerin ortaya çıkış serüveninde, sanatçıların kendi yaşamlarından ilham aldıkları, malzemelerle olan deneyimlerinden yararlandıkları ve sanat yaklaşımlarının bu eserleri etkilediği görülmektedir. Sanatçıların, kendi çevreleri ve amaçlanan çalışmanın bağlamları, insan ve çevre arasındaki ilişkilerin onarılması, ekolojik farkındalık ve cinsiyet ayrımcılığına işaret etmektedir. Sanatçıların eserleri incelendiğinde; malzeme temelli (malzemeden ilham alan)ve kavramsal bir yaklaşım sunan çalışmalar olduğu görülmüştür. Örneğin, kolayca atılan günlük nesneler olan poşetler ve geri dönüştürülebilir veya satın alınabilen her tür malzeme, sanatçının kendi bedeni eserlerinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Malzemenin veya bedenin

kendisinin, renklerinin ve yüzeylerinin keşfi de bir ilham kaynağı olmuştur. Tüm eserlerin ana fikrinin bir kavramsal çerçeve etrafında oluştuğu görülmektedir. 20. yüzyılın feminizmine, atık nesneden sürdürülebilirlik kavramına, beden ve performans sanatı kiç, ironi vb. gibi referanslar içermektedir. Sanatçılardan Severija Incirauskaite-Kriauneviciene, Nicoletta Darita De La Brown, Matthew Cox alışılmadık atık nesne kullanarak (poşet, tencere, röntgen filmi) nakış tekniğinin temel türünü ve ölçeğini değiştirerek cinsiyet sınırlarını ve sanat ile zanaat arasındaki duvarları yıkmak istemiştir. Bir diğer sanatçı, Eliza Bennett kadını ve gelenek temelli nakış tekniğini kendi bedenini bir anlatım aracı olarak kullanarak, eylemci beden sanatında dışıl alanın sınırlarında geleneksel uygulamalı tekniklerin işlevini yıkmış; toplumsal ve bireysel hikâyelerin anlatıldığı bir sanat nesnesine dönüştürmüştür. Yine Feminist söylemleriyle beden üzerinden yapılan tanımlamaları, kodlamaları fotoğraflar gibi gündelik yaşamdan nesnelerle sorgulayan bir diğer sanatçı Pinky Bass, insan bedeninin yer aldığı fotoğraflarda yokluk ve ölümlülüğe gönderme yapmaktadır. İncelen beş sanatçının eserlerinde, ortak malzeme ip, ortak teknik ise nakış tekniğidir. En tipik malzeme pamuk ipliği, dikiş ipliği, dantel veya nakış ipliğidir. Sanatçıların eserlerinde geleneksel nakışta temel zemin olarak kullanılan kumaşa işlenen iplikler, atık nesneler, beden ve fotoğraflarla birleştirilmişlerdir. Sanatçılar, teknik ve malzeme seçimleriyle, mesajlarını ve sanat yapma süreçlerini vurgulayabilmişlerdir. Örneğin sanatçının kendi bedenini bir araç olarak kullanıp derisine nakış işlemesi feminizm algısından çok bir delilik gibi görülebilmekte ve bir atık siyah poşetin üzerine yapılan nakış zanaata zıt değerler taşıırken, ekolojik sorumluluğu vurgulayan bir eyleme dönüşebilmektedir. Nakış, gerek yöntemlerinin çeşitliliği, gerekse malzemesinin yapı ve olanaklarının sınırsızlığı açısından sanatçının iç dünyasını dışarıya aktarabilmesine bir araç olmuştur. Sanatçının ifade gücünü özgür kılan, alternatif zeminlere uygulanabilme özelliği ile sanatçıyı kısıtlamamıştır. Geçmişte bir bezeme unsuru, statü sembolü olan nakış, günümüzde iyileştirici, onarıcı etkisi ile hala yaşayan, güncel sanatta yer edinen ve birçok sanatçıya ilham kaynağı olmaya devam edecek bir tekniktir.

Kaynaklar

- Antmen, Ahu. 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.
- Barışta, Örcün. Cumhuriyet Dönemi Türk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Betterton, Rosemary. Why is My Art not as Good as Me? In The Art of Tracey Emin. London, UK: Thames & Hudson, 2002.
- Bulut, Şükran "Güncel Sanatı (Kavramsal) Anlamaya Çalışmak". İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 4 (1) , 2018:69-76
- Ihatsu, A-M. Making sense of contemporary American craft. Ph.D. thesis, Publications in education No. 73, Joensuu, Finland: University of Joensuu. 2002.
- Keser, Nimet "İplik Sanatı: Sanat Alanına Kabul Edilme Mücadelesi ve Çağdaş Bir Sanat Dalı Olarak Yükselişi". Humanitas, 4(8-2016):165-179
- Koşar, S.Tuğba. "Çağdaş Sanat Disiplinleri Arası Etkileşimlerde Lif Sanatı", idil, 6 (35-2017):2035-2059
- Labarge, W. Margaret. Stitches in Time: Medieval Embroidery in its Social Setting. Florilegium, 16, 77-96. Retrieved from <https://journals.lib.unb.ca/index.php/flor/article/view/19198> (1999).
- Leslie, A. Catherine. Needlework Through History, An Encyclopedia. Greenwood Press, Westport, Connecticut, USA:2007.
- Mackail, J. William. The Life of William Morris, 2 vols, Longmans,Green and Co,1899
- Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur. Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi kitapevi, İstanbul: 2007
- Tuna, Nezihe. Desen, Model El İşleri Serisi, Ankara, 1997:5
- Schoeser, Mary. Textiles, Thames&Hudson, London: 2017

İnternet Kaynakları

Url 1: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.08.2020)

- Url 2:** <https://decoratingdissidence.com/2019/05/17/spotlight-severija-incirauskaite-kriauneviciene/> (Erişim Tarihi: 12.08.2020)
- Url 3:** <https://decoratingdissidence.com/2019/05/17/spotlight-severija-incirauskaite-kriauneviciene/> (Erişim Tarihi: 25.07.2020)
- Url 4:** <https://www.designboom.com/art/eliza-bennett-embroiders-a-self-inflicted-sculpture-into-her-flesh-12-27-2013/> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)
- Url 5:** <http://www.mariakarasova.sk/2018/05/24/embroidered-plastic-bags-nicoletta-de-la-brown/> (Erişim Tarihi: 14.06.2020)
- Url 6:** <https://mobilebaymag.com/get-to-know-fairhope-artist-pinky-bass/> (Erişim Tarihi: 12.08.2020)
- Url 7:** <https://artstormer.com/2011/01/14/matthew-cox-x-rays-embroidered/> (Erişim Tarihi: 17.08.2020)

Görsel Kaynakça

- Görsel 1:** Schoeser, Mary. *Textiles*, Thames&Hudson, London:2017
- Görsel 2:** <https://www.galerieelong.com/artists/lin-tianmiao/slideshow?view=slider#5> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)
- Görsel 3:** <https://www.lushome.com/creative-embroidery-metal-surprising-twist-green-home-decorating-modern-art/186052> (Erişim Tarihi: 23.09.2020)
- Görsel 4:** <https://zoneonearts.com.au/severija-incirauskaite-kriauneviciene/> (Erişim Tarihi: 02.08.2020)
- Görsel 5:** <https://zoneonearts.com.au/severija-incirauskaite-kriauneviciene/> (Erişim Tarihi: 15.08.2020)
- Görsel 6:** <https://Nnnikolova.Tumblr.Com/> (Erişim Tarihi: 19.11.2020)
- Görsel 7:** <http://www.mariakarasova.sk/2018/05/24/embroidered-plastic-bags-nicoletta-de-la-brown/> (Erişim Tarihi: 03.08.2020)
- Görsel 8:** <http://www.embellishedtalk.com/back-to-middle/> (Erişim Tarihi: 28.08.2020)
- Görsel 9:** <https://artstormer.com/2011/01/14/matthew-cox-x-rays-embroidered/>
<http://www.packergallery.com/cox2/> (Erişim Tarihi: 08.08.2020)

THE REFLECTION OF TRADITIONAL EMBROIDERY TECHNIQUE ON CONTEMPORARY ART

Gülşen Şefika Berber

Sevim Tuğba Arabalı Koşar

Mine Değirmenci Aydın

ABSTRACT

In this research, the adventure of using traditional embroidery techniques on alternative surfaces to fabric to achieve a place in artistic media is conveyed. Five major artists, who use their own bodies and readymades' surfaces, and who technically gravitate towards traditional embroidery techniques, establish the main framework of this research. While the use of readymade in art first appeared at the beginning of the 20th century as collage and assemblage, it is possible to say that their foundations were based on Duchamp's readymade in the 1920s. Especially since the 1960s, it has been observed that these objects have been handled conceptually by artists. Also, the 60's was a period in which the body and everything related to it captured closer attention in art. The body has been used as a direct and real field, especially in performance art. Contemporary forms of practice in art are discovering new concepts and building a bridge between traditional and present. It is seen that the studied artists drew a fine line between art and craft by using the basic techniques of traditional embroidery and nontraditional readymades and bodies. When the artists who carry the traditional embroidery technique on readymade and in their bodies to modern art are examined, it is seen that they deal with concepts and approach such as feminism, kitsch, sustainability, body art and performance art in their production processes. For this purpose, by researching the techniques, methods and approaches of the artists, and by referring to the art practices and traditional production techniques, which inspired these artists, on alternative surfaces, the conceptual messages of artistic outputs, each of which transformed into a new living space, will be interpreted. This article provides an example of how the limited dialogue between art and craft has been overcome by artists, and the use of materials and techniques on alternative surfaces.

Keywords: Traditional Embroidery, Contemporary Art, Feminism, Body Art, Sustainability, Kitsch